

ביד הלשון

סוגיות לשוניות בפרשת השבוע

”

תרצה יהודה – מפקחת הוראת עברית

הרב יעקב אלבירט – מפקח כולל

פִּינְחָס שנת ה'תש"פ

וַיִּקְרָאוּ בַסֵּפֶר וַיְבִינּוּ בַמִּקְרָא (נחמיה ח', ח)
הגייה נכונה והסבר לתורה ולמפרשיה

פנחס או פינחס?

פרשת פינחס פותחת בדברי ה':

**”פִּינְחָס בֶּן-אֱלֶעָזָר בֶּן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן
הַשֵּׁיב אֶת-זִזְמוֹתַי מֵעַל בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל...”**

בתנ"ך השם **פינחס** כתוב כמעט תמיד ביו"ד, וכך רצוי לכתוב גם את שם הפרשה. ההברה הראשונה של המילה מנוקדת בחיריק מלא וגם הטעם (מתג) מראה שזוהי תנועה גדולה ולכן השווא בנו"ן שאחריה הוא שווא נע.

פעלים בפרשה

השרש נכ"י

פעלים: בנין הפעיל – וְהִכִּיתָם.

צורת הסביל בבניין הופעל: הִמָּכָה, הִמָּכָה, אֲשֶׁר הִכָּה.

השורש נכ"ל

כִּי צָרְתִּים הֵם לָכֶם בְּזַכְלֵיהֶם אֲשֶׁר-זָכְלוּ לָכֶם עַל-יְדֵי-בְרִפְּעוֹר ... (כה, יח)
בְּזַכְלֵיהֶם – שם.

אֲשֶׁר-זָכְלוּ לָכֶם – פועל בבנין פיעל. ←

וְאֶרֶר זֹכֶל וַיֵּשׁ בְּעָרָרוּ זָכָר (מלאכי א, יד)

בספר בראשית מוצאים את השורש בבניין התפעל: "וַיִּתְנַכְּלוּ אוֹתוֹ לְהַבְיִיתוֹ" (לז, יח).
וכן בתהלים: "הִפָּךְ לָבָם לְשֹׁנָא עָמוֹ לְהִתְנַכֵּל בְּעִבְדֵּיו" (קה, כה).
צורת הנפרד – נָכַל. עניינם – המחשבה הרעה הצפונה בלב (רד"ק ספר השורשים).

השורש נצ"י

... הוֹאֲדִתָּן וְאִבִּירָם קְרִיאֵי הָעֵרָה

אֲשֶׁר הֵצִו עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בְּעֶדְת־קָרוֹז בְּהַצֹּתָם עַל ה' (כו, ט)

רש"י: האו – הָשִׁיאוּ אֶת וְשָׂרְאֵל לָרִיב עַל מִשָּׁה, לָשׁוֹן הַפְּעִילוֹ.
אבן עזרא: אשר הצו – כמעט "כי ינצו אנשים" (דברים כה, יא).

המלה הֵצִו היא פועל בבנין הפעיל עבר נסתרים.

המלה בְּהַצֹּתָם היא צורת מקור נטוי בבנין הפעיל.

צרור

צָרֹר אֶת־הַמְּרִיגִים וְהַכִּיתֶם אוֹתָם (כה, יז)

רש"י: צרור. כמו זָכַר, שָׁמַר, לָשׁוֹן הוֹה – עֲלִיכֶם לְאִיב אוֹתָם.

אבן עזרא: צרור – שם הפועל, כמו "זכור את יום השבת" (שמות כ, ח).

המפרשים באים להדגיש ש'צָרֹר' אינו בלשון ציווי כי אם כן האות צ' היתה מנוקדת בשווא.

השורש עש"י

פעיל: תַּעֲשֶׂה, תַּעֲשֹׂ, וְעַשִּׂיתָם

סביל: הַעֲשִׂיהַ – בינוני פעול, יַעֲשֶׂה – נפעל בעתיד.

בנין נפעל – ניקוד הגרוניות

הניקוד של בנין נפעל בעתיד סימנו חד"ק – חיריק דגש וקמץ, כמו במילה יִזְרַע.

אולם כאשר פה"פ היא אות גרונית שאינה מקבלת דגש, המוספית שלפניה תנוקד בתנועה גדולה כתשלום דגש – יֶאֱכֹל, יִתְזַלֵּק, יִזְלַק, יַעֲשֶׂה.

השורש נת"נ

זהו שורש ייחודי מגזרת חפ"נ.

✓ ישנן מילים שבהן כל אותיות השורש נמצאות – נִתֵּן.

✓ יש ורק הני הראשונה לא נמצאת – נִתַּן.

✓ יש ורק הני השניה לא נמצאת – נִתְּנָם.

✓ וישנן פעמים ששתי האותיות לא נמצאות – לִתֵּן.

פעיל: נִתֵּן, – דגש בעה"פ כתשלום להידמות של פה"פ ני.

וְנִתְּנָם – דגש באות תי של כינוי הגוף, כתשלום להידמות של לה"פ ני.

סביל: נִתַּן – בנין הופעל, נִתְּן – בנין נפעל.

גם כאן דגש בעה"פ כתשלום להידמות של פה"פ ני.

ציווי בבנין קל: תִּנֵּה-לָנוּ.

צורת מקור במשמעות של ציווי: נִתֵּן תִּתֵּן כמו צָרֹר שלעיל.

שם המספר בזכר

מומלץ לתת את הדעת על הנטייה של שם המספר בזכר בפרשתנו:

לְשִׁלְשָׁה עֶשֶׂר פָּרִים

לְאַרְבָּעָה עֶשֶׂר כִּבְשִׁים

ובסמיכות: לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים, ולא שִׁבְעַת אלפים או תְּשַׁעַת אלפים.

סמיכות

וַיִּשְׁאַל לוֹ בַּמִּשְׁפָּט הָאוֹרִים (כז, כ)

כאשר המילה בצורת הנפרד, האות פי תנוקד בקמץ: מִשְׁפָּט.

בְּמִשְׁפָּט הָאוֹרִים – לפנינו צירוף סמיכות ולכן המילה מוטעמת בטעם מחבר. בצירוף הסמיכות ההטעמה עוברת למילה השנייה וכך מקבלים בסוף המילה הראשונה הברה סגורה לא מוטעמת שמנוקדת בפתח (סל"ק – סגורה לא מוטעמת תנוקד בתנועה קטנה).

טעמי המקרא בשירות התחביר

כלל ופרטים

**וְהִקְרַבְתֶּם עֲלֶיהָ לֵה' רִיזוֹ זִיזוֹן פֶּר בֶּן-בֶּקֶר אֹזֹד אֵיל
אֹזֹד כְּבָשִׁים בְּגִי-שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם** (כט, ח)

על פי הטעמים המפסיקים, יש לקרוא את הפסוק כך:

וְהִקְרַבְתֶּם עֲלֶיהָ לֵה' רִיזוֹ זִיזוֹן – זקף שמסמן נקודתיים לפני הפירוט.

פֶּר בֶּן-בֶּקֶר אֹזֹד – טפחא שמסמנת פסיק

אֵיל אֹזֹד – אתנחתא שמסמנת פסיק

כְּבָשִׁים בְּגִי-שָׁנָה שִׁבְעָה – זקף כפסיק

תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם.

נשים לב שהמילה "תְּמִימִים" היא לואי ל "כְּבָשִׁים".

וַיִּדְבֹּר מִשֵּׁה וְאַלְעֹזֶר הַכֹּהֵן אֹתָם

בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל-יֶרֶדן יִרְזוּ לְאֹמֶר (כו, ג)

רש"י הירש:

"טעמי המקרא בפסוק ג ראויים לתשומת לב, שכן **האתנחתא** מפרידה את "מואב" מ"ירדן ירחו".

למעשה נוצרו על ידי כך שני משפטים, והביטוי "וידבר משה" וגו' ממלא תפקיד כפול: "וידבר וגו' אתם בערבת מואב", "וידבר וגו' אתם על ירדן ירחו".

דבר זה מעניק למפקד תכלית כפולה: "בערבת מואב", המתייחס למעשה פעור שהתרחש שם; ו"על ירדן ירחו", כהכנה לכיבוש הארץ העתיד לבוא".

רְאִיתָהּ, וְצִוִּיתָהּ, וְנָתַתָּה – בתוספת ה'

וְרִאִיתָהּ אֶתֶּה וְנָאֲסַפְתָּ אֶל־עַמִּיךָ ... (כז, יג)

... וְצִוִּיתָהּ אֶתֶּה לְעֵינֵיהֶם: וְנָתַתָּה מִהוֹדֶךָ עָלָיו ... (כז, יט-כ)

מנחת שי: וראיתה אתה – דין לחוד מלא יו"ד וה"א בסוף תיבותא, וכל לישנא באורייתא חסר ה"א.

הכתב והקבלה בפסוק יג מסביר זאת על פי כלל שיסד:

כי בכל פעל הנעשה בחפץ וברצון תתחבר בו הה"א, לכן בפעולות אלה שמשה נצטווה בהם לפני מיתתו, "ומטבע האדם להתעצב בדבר המקרב מיתתו, לכן בא אליו הצווי, לעשות פעולות אלה בחפץ ורצון גמור, ולזה נתלה ה"א בסוף תיבותא".

ניבים מהפרשה

וְהִי־תָהּ כֹּחַ וְלִרְעוֹ אֲזוּרִיו בְּרִית כְּתֻבַּת עוֹלָם תְּנוּת אֲשֶׁר קָנָא לְאֶלֶהִיו וַיִּכְפֹּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כה, יג)

ברית עולם – ברית נצחית, הסכם ארוך טווח.

... וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת ה' כְּצֵאן אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם רֵעָה (כז, יז)

כצאן ללא רועה – בהשאלה: מפוזרים, ללא הנהגה, כמו עדר ללא רועה.

וַיִּסְמְךָ אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוֵהוּ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד־מֹשֶׁה (כז, כג)

סמך את ידו – נתן את הסכמתו או אישורו, נתן גושפנקה, ייפה את כוחו.

להארות, הערות והצטרפות לרשימת התפוצה: byad-halashon@gmail.com

עיון בעלונים קודמים:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/ChinuchMukar/PikuahPedagogi/HebChar/parashat_week.htm